

Postanowienie z dnia 19 sierpnia 2009 r., III CZ 30/09

Postępowanie sądu drugiej instancji prowadzone na podstawie art. 373 k.p.c. nie obejmuje kontroli wydanego w postępowaniu międzyinstancyjnym postanowienia o zwolnieniu strony skarżącej od kosztów sądowych.

Sędzia SN Jan Górowski (przewodniczący)

Sędzia SN Teresa Bielska-Sobkowicz

Sędzia SN Barbara Myszka (sprawozdawca)

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Cezarego B. przeciwko Gabryeli P. o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 19 sierpnia 2009 r., zażalenia powoda na postanowienie Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 12 maja 2009 r., uzupełnione postanowieniem z dnia 28 maja 2009 r.

uchylił zaskarżone postanowienie.

Uzasadnienie

W pozwie skierowanym przeciwko Gabryeli P. o usunięcie niezgodności między stanem prawnym nieruchomości ujawnionym w księdze wieczystej a rzeczywistym stanem prawnym Cezary B. zgłosił wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Postanowieniem z dnia 8 sierpnia 2008 r., które uprawomocniło się bez zaskarżenia, Sąd Rejonowy w Pińczowie zwolnił powoda od opłaty od pozwu ponad kwotę 1500 zł, natomiast w pozostałej części wniosek oddalił.

W apelacji wniesionej od wyroku Sądu Rejonowego w Pińczowie z dnia 15 grudnia 2008 r. pełnomocnik powoda zgłosił wniosek o zwolnienie powoda od opłaty od apelacji, podnosząc, że powód nie jest w stanie ponieść tej opłaty, gdyż jego sytuacja materialna nie uległa zmianie od czasu składania poprzedniego oświadczenia o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania. Postanowieniem z dnia 20 lutego 2009 r. Sąd Rejonowy odrzucił wniosek, stwierdzając, że – zgodnie z art. 107 ust. 2 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o

kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 167, poz. 1398 ze zm. – dalej: "u.k.s.c.") – ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, oparty na tych samych okolicznościach, podlega odrzuceniu. Postanowienie to zostało doręczone pełnomocnikowi powoda w dniu 3 marca 2009 r. wraz z wezwaniem do uiszczenia w terminie tygodniowym kwoty 15 000 zł tytułem opłaty od apelacji. W dniu 4 marca 2009 r. pełnomocnik powoda – powołując się na nowe okoliczności – zgłosił ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, do którego dołączył oświadczenie obejmujące dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania powoda oraz kartę informacyjną leczenia szpitalnego. Postanowieniem z dnia 16 marca 2009 r. Sąd Rejonowy zwolnił powoda od kosztów sądowych w całości i po doręczeniu apelacji stronie przeciwnej przedstawił akta sprawy sądowi drugiej instancji.

Postanowieniem z dnia 12 maja 2009 r. Sąd Okręgowy w Kielcach odrzucił apelację, stwierdzając, że do wywołania przez ponownie zgłoszony wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych skutku w postaci przerwania biegu terminu do uiszczenia opłaty nie wystarczy samo powołanie się na nowe okoliczności, istotne jest bowiem to, czy okoliczności takie rzeczywiście wystąpiły. Powód, powołując się na nowe okoliczności, wskazał na swój stan zdrowia, jednak z karty leczenia szpitalnego wynika, że przebywał w szpitalu w dniach od 4 do 8 stycznia 2009 r., a więc przed wydaniem postanowienia odrzucającego jego wniosek o zwolnienie od kosztów. Poza tym powód już w czasie zgłaszania pierwszego wniosku o zwolnienie od kosztów korzystał ze zwolnienia lekarskiego, gdyż pobierał zasiłek chorobowy. Konkludując, Sąd Okręgowy stwierdził, że stan zdrowia powoda nie stanowi nowej okoliczności, wobec czego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych złożony w dniu 4 marca 2009 r. nie przerwał biegu terminu do wniesienia opłaty. Termin ten upłynął bezskutecznie, wobec czego apelacja ulegała odrzuceniu na podstawie art. 373 w związku z art. 370 k.p.c.

Postanowieniem z dnia 28 maja 2009 r. Sąd Okręgowy uzupełnił postanowienie z dnia 12 maja 2009 r. w ten sposób, że zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 1 800 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

W zażaleniu na postanowienie odrzucające apelację powód zarzucił, że Sąd Okręgowy nie uwzględnił wydania przez Sąd Rejonowy w dniu 16 marca 2009 r. postanowienia uwzględniającego zgłoszony przez niego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych. Wydanie tego postanowienia oznacza, że wniosek o zwolnienie

od kosztów z dnia 4 marca 2009 r. został oparty na nowych okolicznościach i przerwał bieg tygodniowego terminu do uiszczenia opłaty od apelacji. Poza tym Sąd Okręgowy, który nie badał merytorycznie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, nie miał – zdaniem powoda – podstaw, by stwierdzić czy nowe okoliczności rzeczywiście istniały. W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Już pod rządem ustawy z dnia 13 czerwca 1967 r o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88 ze zm.) w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, który został złożony po prawomocnym oddaleniu uprzednio złożonego wniosku w tym przedmiocie, nie przerywa biegu terminu określonego w art. 16 ust. 1 i 3 tej ustawy do uiszczenia opłaty sądowej, jeżeli nie zachodzą nowe okoliczności uzasadniające odmienną ocenę możliwości poniesienia kosztów sądowych przez stronę, w przeciwnym bowiem wypadku strona mogłaby wykorzystywać swoje uprawnienia do ubiegania się o zwolnienie od kosztów sądowych z zamiarem niemającym nic wspólnego z celem unormowania wynikającego z art. 113 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmował przy tym, że do wywołania przez ponownie złożony wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych skutku w postaci przerwania biegu terminu do uiszczenia opłaty sądowej nie wystarczy powołanie się przez stronę na nowe okoliczności, ale okoliczności te rzeczywiście muszą wystąpić. Ustaleń w tym względzie dokonuje sąd, rozpoznając wniosek o ponowne zwolnienie od kosztów sądowych. Konsekwencją oddalenia tego wniosku, wobec ustalenia, że nie wystąpiły nowe okoliczności, jest stwierdzenie, iż wniosek nie przerwał biegu terminu do uiszczenia opłaty (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 września 1997 r., III CZ 48/97, nie publ., z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 1064/97, OSNC 1999, nr 9, poz. 153, z dnia 21 kwietnia 1999 r., I CKN 1461/98, OSNC 1999, nr 11, poz. 196, z dnia 11 lutego 2000 r., I CZ 230/99, nie publ., z dnia 7 lipca 2005 r., V CZ 80/05, nie publ. i z dnia 26 października 2005 r., V CZ 120/05, nie publ.).

Ustawodawca zaaprobował ten kierunek orzecznictwa i w art. 107 u.k.s.c. przewidział, że w razie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych strona nie może ponownie domagać się zwolnienia powołując się na te same okoliczności, które stanowiły uzasadnienie oddalonego wniosku; ponowny wniosek

o zwolnienie od kosztów sądowych, oparty na tych samych okolicznościach podlega odrzuceniu. Na odrzucenie wniosku nie przysługuje zażalenie.

Oceny, czy wystąpiły nowe okoliczności dokonuje – jak poprzednio – sąd rozpoznając ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, z tym że konsekwencją stwierdzenia braku nowych okoliczności jest odrzucenie wniosku, które podlega kontroli instancyjnej na podstawie art. 380 k.p.c. W razie stwierdzenia, że nowe okoliczności wystąpiły, ponowny wniosek podlega uwzględnieniu albo oddaleniu, w zależności od oceny, czy nowe okoliczności uzasadniają przyznanie zwolnienia od kosztów.

W niniejszej sprawie powód w czasie biegu terminu do uiszczenia opłaty od apelacji złożył ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, który został przez Sąd Rejonowy uwzględniony. Z kolei Sąd Okręgowy, po dokonaniu kontroli prawidłowości postanowienia Sądu pierwszej instancji, uznał, że w rzeczywistości nowe okoliczności nie wystąpiły i dlatego ponowny wniosek powoda nie przerwał biegu terminu do uiszczenia opłaty. W tej sytuacji rozważenia wymaga podniesiona przez skarżącego kwestia, czy postępowanie przed sądem drugiej instancji, prowadzone na podstawie art. 373 k.p.c., obejmuje kontrolę prawidłowości wydanego przez sąd pierwszej instancji postanowienia o zwolnieniu strony skarżącej od kosztów sądowych.

W nauce prawa podkreśla się, że postępowanie wstępne przed sądem drugiej instancji jest w zasadzie postępowaniem kontrolnym w stosunku do postępowania przeprowadzonego przez sąd pierwszej instancji, do którego wpłynęła apelacja. W ramach tego postępowania sąd drugiej instancji bada dopuszczalność apelacji pod względem przedmiotowym, podmiotowym oraz zachowania przepisanej terminu i wymagań formalnych apelacji, a także kontroluje orzeczenia wydane przez sąd pierwszej instancji w toku postępowania międzyinstancyjnego, np. na postanowienia dotyczące przywrócenia terminu do wniesienia apelacji. Pogląd o dopuszczalności kontroli tych postanowień przyjmowany jest również w orzecznictwie (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 1998 r., III CKN 471/97, OSP 1999, nr 4, poz. 83 i z dnia 25 sierpnia 1999 r., III CKN 695/99, OSNC 2000, nr 3, poz. 51). Sąd Najwyższy podkreślił jednak, że podważanie przez sąd drugiej instancji prawidłowości postanowienia sądu pierwszej instancji o przywróceniu terminu do wniesienia środka odwoławczego powinno sprowadzać się do sytuacji, w której w okolicznościach sprawy zachodzi pewna do tego podstawa,

istota bowiem tej kontroli wiąże się ze szczególnymi uprawnieniami sądu drugiej instancji, który wkracza w niezaskarżalne orzeczenie sądu *meriti*, powołanego do rozpoznania wniosku o przywrócenie terminu (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 sierpnia 1999 r., III CKN 695/99, OSNC 2000, nr 3, poz. 51).

Podjmując problem dopuszczalności objęcia kontrolą wstępną sądu drugiej instancji postanowień o zwolnieniu strony skarżącej od kosztów sądowych, trzeba zwrócić uwagę na odmienny charakter tych postanowień od postanowień o przywróceniu terminu do wniesienia apelacji. Oba rodzaje postanowień należą wprawdzie do tej samej grupy postanowień niepodlegających zaskarżeniu w drodze zażalenia, jednak znacznie się różnią. Skutki postanowień o zwolnieniu strony skarżącej od kosztów sądowych – w przeciwieństwie do postanowień o przywróceniu terminu do wniesienia apelacji – wykraczają poza postępowanie apelacyjne, zgodnie bowiem z art. 771 k.p.c., rozciągają się także na postępowanie egzekucyjne. Poza tym ustawodawca w art. 110 u.k.s.c. przewidział szczególny tryb kontroli uprawnienia strony do zwolnienia od kosztów sądowych; według tego przepisu, sąd cofa zwolnienie od kosztów sądowych, jeżeli okazało się, że okoliczności, na podstawie których je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć. W obu wypadkach strona obowiązana jest uiścić wszystkie przepisane opłaty oraz zwrócić wydatki, jednakże w drugim wypadku sąd może obciążyć stronę tym obowiązkiem także częściowo, stosownie do zmiany, jaka nastąpiła w jej stosunkach. Cofnięcie zwolnienia – jak wynika z przytoczonego przepisu – dotyczy dwóch sytuacji; pierwsza odnosi się do weryfikacji udzielonego zwolnienia, a druga jest następstwem zmiany okoliczności, na podstawie których zwolnienie zostało przyznane. Weryfikacja nie może jednak polegać na odmiennej ocenie niezmiennych okoliczności sprawy. Na postanowienie sądu pierwszej instancji cofające zwolnienie od kosztów sądowych przysługuje zażalenie (art. 394 § 1 pkt 2 k.p.c.).

Kontrola przeprowadzana na podstawie art. 110 u.k.s.c. nie polega wprawdzie na ocenie prawidłowości rozstrzygnięcia podjętego na podstawie ustalonych okoliczności, niemniej wprowadzenie przez ustawodawcę szczególnego trybu weryfikacji uprawnienia strony do zwolnienia od kosztów sądowych przemawia przeciwko obejmowaniu postanowień o przyznaniu tego zwolnienia kontrolą wstępną przewidzianą w art. 373 k.p.c. Można bowiem twierdzić, że strona, która niepodlegającym zaskarżeniu w drodze zażalenia postanowieniem sądu pierwszej

instancji została w całości zwolniona od kosztów sądowych, nie uiszcza opłat sądowych i nie ponosi wydatków dopóty, dopóki nie dojdzie do cofnięcia tego zwolnienia (art. 100 u.k.s.c.). Tak samo strona częściowo zwolniona od kosztów sądowych nie uiszcza – w zakresie objętym przyznanym zwolnieniem – opłat sądowych i nie ponosi wydatków dopóty, dopóki nie dojdzie do cofnięcia udzielonego zwolnienia (art. 101 u.k.s.c.).

Za wyłączeniem wydanych w toku postępowania międzyinstancyjnego postanowień o zwolnieniu strony skarżącej od kosztów sądowych spod kontroli sądu drugiej instancji, przeprowadzanej na podstawie art. 373 k.p.c., przemawia także cel tej kontroli; jest ona ukierunkowana głównie na weryfikację warunków dopuszczalności apelacji i zachowania terminu do jej wniesienia. Sąd drugiej instancji bada wprawdzie, czy spełnione zostały warunki formalne, do których należy także uiszczenie opłaty od apelacji, jednak kontrola zachowania tych warunków nie wymaga wkraczania w niezaskarżalne orzeczenie sądu *meriti*, powołanego do rozpoznania wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie.